

Спеціалізованій вченій раді Д 26.718.01
Національного інституту стратегічних
досліджень

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

ЩУРКО УЛЯНИ ВАСИЛІВНИ

**на тему: «КОНКУРЕНТНІ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ
РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ»**

**подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави
(економічні науки)**

I. Актуальність теми дослідження

Задекларовані ООН принципи безпеки розвитку покладені в основу Порядку денного сталого розвитку до 2030 р. акцентують на необхідності забезпечення безпеки та формування відповідного базису сталого економічного зростання. Очевидно, що для більшості економік світу такою платформою сталого економічного розвитку є реальний сектор економіки, який забезпечує процес створення доданої вартості та конкурентних переваг як окремих компаній, корпорацій, громад, так і держави в цілому. Сучасні виклики національній безпеці України, зумовлені загостренням економічних криз внаслідок вичерпування та неефективного використання природних ресурсів, пандемії COVID-19, воєнних конфліктів, стимулюють до пошуку швидкої, якісної та ефективної протидії виявленим загрозам. Для України ескаловані пандемією COVID-19 ризики мультиплікуються не лише технологічною відсталістю, стагнацією вітчизняної промисловості, демографічною кризою, але і наявним воєнним конфліктом на Сході України та анексією частини території держави, що крім порушення територіальної цілісності, обумовили руйнування низки важливих економічних ланцюгів створення доданої вартості у промисловому секторі, зруйнували напрацьовані десятиліттями міжсекторальні зв'язки, нівелювали наукові, культурні, туристичні та інші конкурентні переваги, обмежили у доступі та можливості капіталізації істотної частки ресурсного потенціалу держави.

Крім того, у глобальному вимірі загострюється міждержавна боротьба за сфери впливу, ринки збуту, ресурси, тому задля формування внутрішньодержавної макроекономічної стабільності та чинників економічного зростання, пріоритезується потреба у зміцненні зовнішньої конкурентоспроможності України як на даному етапі, так і у стратегічній

перспективі. Розвиток реального сектору економіки як стратегічного базису економічної безпеки завдяки актуалізації його конкурентних переваг капіталізації ресурсного потенціалу та створенні стратегічної платформи інноваційно-орієнтованого економічного розвитку є беззаперечним імперативом стратегування розвитку України.

Для формування базису економічного зростання та зміцнення економічної безпеки України Указом Президента України №392/2020 від 14 вересня 2020 р. затверджено Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», якою визначено необхідність якісного стратегічного планування розвитку з акцентом на забезпеченні конкурентоспроможності держави, забезпечення потенціалу протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам, що неможливо досягнути без належного розвитку та забезпечення конкурентоспроможності реального сектору економіки України.

Системне загострення проблем, а також задекларовані стратегічні орієнтири економічного розвитку України, необхідність зміцнення економічної безпеки безумовно засвідчують гостру актуальність та своєчасність пропонованого Щурко У. В. дослідження на тему: «Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки», яке присвячене науковому обґрунтуванню теоретичних засад і методико-прикладних рекомендацій щодо формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України.

II. Зв'язок теми дослідження з державними науковими програмами планами, темами

Дисертацію Щурко У. В. виконано в контексті прийнятих у 2020 році Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», у 2021 році Національної економічної стратегії на період до 2030 року з фокусом на пріоритетності безпекового виміру розвитку реального сектору економіки, у тому числі Національного інституту стратегічних досліджень у межах наукових тем: «Пріоритезація розвитку реального сектору економіки для прискорення економічного зростання України» (державний реєстраційний номер 0119U000017) та «Стимулювання трансформаційних зрушень у реальному секторі економіки України» (державний реєстраційний номер 0118U003511).

III. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність і новизна

Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Щурко У. В. мають високий ступінь наукової обґрунтованості, що обумовлено системним узагальненням та аналізом значної кількості наукових публікацій за темою дослідження, забезпечуються широким застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, використаних у роботі, базуванням аналізу, висновків та рекомендацій на основі розробок провідних науково-дослідних інституцій України та світу, відомих вчених у галузі розвитку, зміцнення конкурентоспроможності та безпеки реального сектору економіки.

Результати досліджень авторки, наведені у дисертації, належним чином верифіковані та апробовані, зокрема знайшли відображення у великій кількості публікацій: у 6 монографічних виданнях, 23 наукових фахових виданнях з економічних наук, з яких наявні публікації, які індексуються у міжнародних наукометричних базах (Scopus, Web of Science, Index Copernicus та ін.); апробовані на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях та інших комунікаційних заходах.

Зауважимо, що аргументованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертаційній роботі Щурко У. В., засвідчено використанням великої кількості наукових теорій і методів дослідження:

1) фундаментальних положень безпекознавства, економічної теорії, зокрема, міжнародної торгівлі, конкурентних переваг, інституціоналізму, глобальної економіки, складних систем, нечіткої логіки, нелінійного програмування;

2) методів теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та систематизації (при дослідженні понятійно-категорійного апарату, визначенні системно-процесних характеристик і типологізації стратегій конкурентоспроможності та безпеки реального сектору економіки пп. 1.1-1.3);

3) структурно-функціонального і статистичного аналізу, групування, моделювання та графічного аналізу (для з'ясування об'єктно-суб'єктних характеристик інститутів гарантування безпеки розвитку реального сектору економіки, структурно-компонентного аналізу – пп. 2.1; 2.3; 4.1);

4) методу регресійно-кореляційного аналізу, зокрема, методу векторної авторегресії (для розробки структурної теоретичної конструкції щодо оцінки чинників і факторів конкурентоспроможності та безпеки розвитку реального сектору економіки – п. 4.3);

5) методів експертних оцінок і соціологічного дослідження (для аналізу проблем і пріоритетів розвитку підприємництва реального сектору економіки – п. 2.2; 4.1;

б) нормативних та законодавчих актів, які прямо чи опосередковано стосуються розвитку реального сектору України та його економічної безпеки.

Отже, аналіз дисертації, автореферату та публікацій Щурко У. В. дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість та достовірність викладених нею положень щодо обґрунтування теоретичних засад і методико-прикладних рекомендацій щодо формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України.

Серед отриманих авторкою результатів у дисертаційній роботі **доречно виокремити основні, які характеризуються науковою новизною.**

1. Окреслено дефініцію та змістовне наповнення поняття «конкурентна стратегія безпеки розвитку реального сектору економіки» (с. 5 автореферату, розділ 3 дисертації) як комплексної моделі дій і сукупності правил та принципів, якими повинна керуватися держава при прийнятті рішень для досягнення й довгострокової підтримки конкурентоспроможності національної економіки, безпеки життєдіяльності людини та переходу до якісно вищого стану розвитку реального сектору держави, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до негативних для даної системи процесів, відповідно до наявних на окресленому етапі потреб і знань, що дало можливість розширити методологічний базис оцінювання структурних елементів національної економіки та рівня безпеки їх розвитку.

2. Розроблено та введено в науковий обіг науково-методологічний підхід до аналізу системних взаємозв'язків між запровадженням політики Індустрії 4.0 та активізацією креативних індустрій, та їх вплив на рівень конкурентоспроможності й безпеки розвитку реального сектору економіки, базований на неоінституційній теорії, з урахуванням чотирьох важливих комплексних аспектів: інституційних чинників; якості людського капіталу; напрямів зовнішньоекономічної експансії; інших економічних характеристик, що дало можливість виокремити наслідки їх використання для зміцнення конкурентоспроможності безпеки розвитку реального сектору економіки (с. 42 дисертації, розділ 3, с. 239).

3. Дисертанткою розроблено та емпірично апробовано авторську методику оцінки чинників і факторів конкурентоспроможності та безпеки розвитку

реального сектору економіки з використанням крос-секшн моделі векторної авторегресії на основі індикаторів розвитку 49 країн (у межах часового лагу 2000-2020 рр.) (с. 313-314 дисертації, с. 21 автореферату), які охопили показники безпеки розвитку реального сектору економіки, а також креативні індустрії, мистецьку, наукова креативність, економічну креативність; галузі матеріального виробництва; сфера торгівлі; сфера нематеріальних послуг; нефінансові підприємства; домашні господарства; сектор органів державного управління в частині надання нефінансових послуг; культура; освіта; наука; якість життя на основі яких з використанням методів нечіткої логіки й нелінійного програмування доведено щільність прямо пропорційної залежності між конкурентоспроможністю національної економіки, безпекою розвитку реального сектору економіки та рівнем розвитку креативних індустрій, що дослідниця пропонує покласти в основу стратегічного програмування економічної безпеки України та відповідно безпеки розвитку реального сектору економіки.

4. Здобувачкою розвинено та удосконалено теоретичні положення безпекознавства, зокрема узагальнено критерії моніторингу безпеки розвитку реального сектору економіки з урахуванням таких групи індикаторів як ринкова агломерація; освіта й підвищення кваліфікації; рівень креативності населення; бізнес-ризик; соціальний капітал; відкритість суспільства; технологічна спроможність; бізнес-стратегія; трансфер технологій; регіональний розвиток; якість фізичної та фінансової інфраструктури; а також пріоритетні напрями реформування реального сектору економіки з врахуванням параметрів безпеки та основних тенденцій розвитку глобальної економіки, та стратегічних пріоритетів реформування вітчизняної економіки, обґрунтуванням необхідності запровадження принципів політики Індустрії 4.0. в Україні як ключового чинника зміцнення конкурентоспроможності та підвищення рівня безпеки розвитку реального сектору економіки (розділ 3 дисертації).

5. Удосконалені теоретико-концептуальні характеристики принципів взаємодії в межах теорії конкурентних переваг, зокрема дисертанткою доповнено «ромб» конкурентних переваг М. Портера компонентами впливу креативних індустрій на конкурентоспроможність (с. 80-83, рис. 1.7, с. 81 дисертації). Зокрема встановлено, що креативні індустрії сприяють зміцненню конкурентних переваг через формування попиту на відповідні продукти галузі, забезпечують формування факторних переваг та ринкової диференціацій в частині поведінкових

моделей та системи цінностей споживачів, формування переваг національної економіки у частині людського капіталу.

6. Позитивно охарактеризуємо пропозиції дисертантки щодо удосконалення теоретичного базису виявлення потреб та критеріїв формування інноваційної політики через зміцнення національної конкурентоспроможності на основі поєднання стадій конкуренції М. Портера й концепцій «асоційованої економіки», теорій «інноваційного середовища», «узгодженої конкуренції» через впровадження інноваційних кластерів, що стане підставою формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України (розділ 5 дисертації).

7. Раціональними та обґрунтованими визначимо виокремлені пріоритети стратегічного розвитку економіки України з урахуванням позитивного досвіду провідних країн світу на основі компаративного аналізу стратегій їх конкурентоспроможності та економічної безпеки, зокрема, США, Японії, Німеччини, КНР, на основі яких дисертанткою виокремлено пріоритетні напрями розвитку реального сектору економіки України: телекомунікаційні технології, штучний інтелект, інноваційний розвиток і підтримка наукомістких галузей, підвищення якості людського потенціалу, креативні індустрії, захист довкілля, зміцнення національної безпеки загалом (с. 103-110 дисертації).

8. Новим та таким, що відрізняється авторським підходом, окреслимо підходи до трактування поняття «реальний сектор економіки», з використанням якого дисертантка запропонувала систематизувати цей сегмент з використанням класифікаційних ознак: (1) суб'єктного сприйняття (визначення за описом суб'єктів, що формують реальний сектор економіки), (2) структурної побудови (системні характеристики, компоненти реального сектору економіки) (розділ 2 дисертації), (3) процесного сприйняття (опис транзакцій, інших операцій для наповнення реального сектору економіки).

9. Вдосконалено термінологічний апарат економіки через виокремлення класифікаційних ознак і групування системних характеристик поняття «конкурентна стратегія» та доповнення класифікаційних ознак реального сектору економіки в частині часового лагу (етапи розвитку доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства доповнено інформаційним та постпандемічним) з врахуванням особливостей функціонування креативних індустрій, на основі чого Щурко У. В. запропонувала вдосконалити механізми і засоби формування економічної політики на макрорівні з метою деталізації

функціональних особливостей діяльності економічних регуляторів при застосуванні інституційного підходу.

10. Цікавим та якісно новим вважаємо розвинені теоретико-методологічні положення моделі Хекшера-Оліна-Самуельсона (с. 11 автореферату, рис. 1.5, с. 75 дисертації), через доповнення цієї моделі параметрами технологічного розвитку та рівнем економічної безпеки реального сектору економіки, урахуванням функціональних параметрів аналізованих галузей, чинників капітало- і трудомісткості з розрахунком відповідних мультиплікаторів, що дозволяє врахувати вплив чинників і факторів розвитку реального сектору економіки при формуванні зовнішньоекономічної політики; акцент зроблено на тому, що рівень безпеки реального сектору економіки в глобальних умовах більшою мірою залежить від рівня розвитку технологій у країні, ніж цінових співвідношень факторів виробництва й інших чинників.

11. Удосконалено методологічні підходи до реалізації стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки, які запропоновано класифікувати за макроекономічними (спрямовані на формування загальноекономічного середовища), ресурсними (прямої дії, фінансового забезпечення), інституційними (поєднують інституції і нормативно-правову базу) та інформаційними (забезпечення суб'єктів господарювання систематизованими, опрацьованими даними для підвищення обґрунтованості прийняття рішень) параметрами, що уможлиблює реалізацію економічної політики у просторово-секторальному розрізі, зокрема і в контексті тенденцій реального сектору економіки (підрозділи 2.2 та 3.2 дисертації).

12. Обґрунтовано пріоритетні завдання стратегічного планування та реалізації державної політики довгострокового розвитку реального сектору економіки з акцентуванням на необхідності комплексного врахування сучасних проблем, перешкод, перспектив і можливостей розвитку реального сектору економіки (у тому числі гібридних загроз, тенденцій до альтер- чи деглобалізації, поширення пандемії COVID-19, необхідності підвищення якості людського капіталу та оцінки креативності трудових ресурсів тощо) (підрозділ 5.1 дисертації), що стало підставою для пріоритезації таких ключових регуляторних впливів з боку законодавчих і виконавчих органів влади України, як стимулювання конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, заохочення конкуренції, мотивування до підвищення продуктивності праці; посилення позицій національних виробників на зовнішніх ринках, покращення умов для

ефективної співпраці українських та іноземних компаній у наукомістких галузях, приєднання вітчизняних виробників конкурентної продукції до глобальних виробничо-технологічних ланцюгів; імпортозаміщення в поєднанні з експортоорієнтацією; збільшення в експорті частки продукції з високим ступенем обробки й наукомісткості; формування режиму сприяння розвитку сфери виробництва товарів і послуг відповідно до потреб внутрішнього і глобального ринків.

13. Розвинена концепція конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України через доповненням факторів виробництва фактором «інституції», та визначенням на середньостроковому етапі формування стратегії цільових орієнтирів та окреслено економічні результати від запровадження запропонованих рекомендацій (с. 24-26 автореферату, с. 369-371 дисертації), а також обґрунтовано пріоритетність використання потенціалу креативних індустрій для розвитку реального сектору економіки з виокремленням переваг їх кластерування, працевлаштування працівників і створення синергетичного економічного ефекту для регіону їхньої діяльності, що формує підстави якісного реформування реального сектору економіки України, посилити міжсекторальну співпрацю на регіональному рівні.

14. Диференційовано практичний інструментарій удосконалення інституційного базису реального сектору економіки через формування комплексних рекомендацій щодо напрямів його реформування. Зокрема на основі здійсненого дисертанткою експертного оцінювання потреб представників реального сектору економіки в Україні у 2020 році (с. 245-250 дисертації) обумовлена доцільність запровадження ширшої та досконалішої системи фінансування МСП, спрощення процедур заснування й ведення підприємницької діяльності, стабілізацією законодавчого поля та забезпеченням чіткої й всеосяжної інформаційної підтримки. Також доповнена методика оцінки регіонального розвитку та системи регулювання підприємництва через розширення індексу REDI (с. 24 автореферату, с. 244-246, с. 341 дисертації), шляхом виокремлення сфер інституційного стимулювання чи стримування в реальному секторі економіки України, сприятиме зміцненню рівня безпеки його розвитку.

15. Оптимізовані методологічні підходи до оцінки ефективності стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки з використанням методики Фельдмана та методу огортаючих даних (DEA) (с. 154, с. 218, с. 320, с. 356 дисертації), що дозволяє якісніше врахувати у стратегуванні безпеки розвитку

абсолютних та відносних переваг певної країни при плануванні конкурентних стратегій розвитку реального сектору економіки, що обумовило доцільність та обґрунтованість використання запропонованих підходів при формуванні стратегічних документів з планування механізмів та інструментів зміцнення безпеки та конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

16. Удосконалено методика оцінки взаємозв'язку інноваційного з використанням низки індикаторів (кількість студентів ЗВО; кількість аспірантів і докторантів; частка витрат на здійснення НДДКР у відношенні до ВВП (с. 348, розділ 5 дисертації), через акцентування на необхідності посилення вертикальних і горизонтальних зв'язків між науково-дослідними, навчальними інституціями) і реального секторів економіки та моніторингу функціонування секторів креативних індустрій та запропоновано запровадити та адаптувати кращі зарубіжні практики у національній економіці України.

За якістю та рівнем наукової новизни дисертація відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Наукові та прикладні розробки здобувачки мають вагоме науково-теоретичне та практичне значення для державної політики щодо вдосконалення забезпечення економічної безпеки України.

IV. Практична цінність дисертаційної роботи

Практичне значення висновків та отриманих результатів дисертації Щурко У. В. полягає в тому, що наукові положення, висновки та методичні рекомендації, висвітлені у дисертаційній роботі є системними, мають міждисциплінарний характер, засвідчують глибину опрацювання досліджуваної тематики та авторський підхід до аналізу та розробки прикладних пропозицій формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України, які використовуються у практичній діяльності органів влади, науково-дослідних інституцій, закладів вищої освіти, громадських рад та громадських організацій.

Теоретичні узагальнення, наукові розробки та методичні рекомендації автора використовуються в науково-дослідній сфері Національним інститутом стратегічних досліджень, органів державної влади та місцевого самоврядування з питань зміцнення формування конкурентних стратегій та безпеки розвитку реального сектору економіки України, зокрема:

- пропозиції автора щодо напрямів посилення конкурентоспроможності та безпеки розвитку реального сектору економіки України, в межах пропозицій з удосконалення інституціонального базису, механізмів посилення конкурентного потенціалу реального сектору економіки на основі аналізу розвитку й впровадження новітніх технологій і креативних індустрій як локомотива економічних трансформацій передових країн світу впроваджені Державним підприємством «Укрпромзовнішекспертиза» Мінекономрозвитку України (довідка № 303/1 від 12.02.2021 р.);

- щодо підвищення конкурентного потенціалу національної економіки на основі аналізу стратегій розвитку провідних економік світу з акцентами на впровадженні новітніх технологій і креативних індустрій як передумов зростання високотехнологічних галузей – при підготовці аналітичних матеріалів, поданих до Адміністрації Президента України – Регіональним філіалом Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові (довідка № 33/2018 від 30.10.2018 р.);

- щодо підвищення конкурентного потенціалу економіки на основі розвитку культурних і креативних індустрій – Комісією культури, інформаційної політики та промоцій Львівської обласної ради (довідка № K107-76 від 23.02.2021 р.);

- стосовно формування і вдосконалення конкурентних стратегій розвитку реального сектору економіки, а також конкурентних переваг Львівської області були використані в процесі підготовки пропозицій від Громадської ради при Львівській ОДА до проєкту «Стратегії розвитку Львівщини на період до 2027 року» (довідка № 15/02/26-2017 від 24.04.2017 р.);

- щодо впровадження змін в освітньому процесі для налагодження співпраці між бізнес-середовищем і ЗВО у м. Львові та регіоні в межах тристороннього проєкту між британським університетом (Cardiff Metropolitan University, м. Кардіф, Великобританія), українським ЗВО (Львівська національна академія мистецтв, м. Львів, Україна) та представниками бізнес-середовища (агенція економічного розвитку PPV Knowledge Networks, м. Львів, Україна) – Британською Радою в Україні (довідка від 19.12.2019 р.); щодо зміцнення конкурентних позицій представників сектору креативних індустрій у Львові й регіоні, а також підготовки матеріалів для співпраці із стейкхолдерами і популяризації креативності та взаємодії «креативний сектор – освіта» в просторі міста – «Львівський кластер освіти та креативності» (довідка № 4 від 26.02.2020 р.).

Науково-практичні положення роботи були використані: Національним інститутом стратегічних досліджень при підготовці розділу 1 «Пріоритети формування та розвитку «точок зростання» у промисловості України» Звіту про науково-дослідну роботу «Стимулювання трансформаційних зрушень у реальному секторі економіки України» (державний реєстраційний номер 0118U003511) та розділу 2 «Інклюзивне зростання у промисловості: ефективні моделі для реалізації регіонально-галузових переваг» Звіту про науково-дослідну роботу «Пріоритезація розвитку реального сектору для прискорення економічного зростання України» (державний реєстраційний номер 0119U000017) (довідка № 293/1081 від 17.11.2020 р.).

Одержані в роботі результати та висновки щодо розвитку креативного сектору економіки були впроваджені в Львівській національній академії мистецтв у межах курсів «Маркетинг» і «Менеджмент» (довідка № 83 від 27.05.2020 р.), а також в розробці спеціального курсу з «Креативного підприємництва» для магістрів ЛНАМ у якості експерта із впровадження підприємницьких ідей у сфері креативних індустрій; щодо ключових тез економічних стратегій Німеччини, Японії, США, Китаю та аналізу їх основних положень знайшли відображення під час викладання курсу «Міжнародні економічні відносини» ЛТЕУ (довідка № 05/16 від 21.01.2020 р.). Розробки, напрацьовані під час підготовки дисертаційної роботи, були використані в навчальному процесі Кардіфського метрополійного університету (зокрема, Кардіфської школи дизайну і мистецтв, м. Кардіф, Великобританія) як спільного проєкту з розвитку підприємницьких навичок у студентів ЗВО і налагодження співпраці з бізнес-середовищем (лист від 30.06.2020 р.).

V. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Опубліковані праці Щурко У.В. у повному обсязі відображають основні положення дисертаційної роботи. Кількість публікацій автора – 59 наукових праць загальним обсягом 158,57 д.а., з яких 35,48 д.а. належать особисто автору. Із них – 6 колективних монографій (автору належить 11,3 д.а.); 22 публікації – у наукових фахових виданнях і виданнях, введених до реєстру міжнародних наукометричних інформаційних баз даних, з особистим внеском автора 12,37 д.а., 3 публікації в інших виданнях з особистим внеском автора 4,96 д.а., 28 публікацій апробаційного характеру обсягом 6,85 д.а. особистого внеску автора, що

підтверджує пропорційне до структури роботи та ґрунтовне висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Основні положення та результати дисертації пройшли істотну апробацію і обговорювалися та отримали схвальні відгуки на 51-ому науковому комунікаційному заході, серед яких міжнародні та всеукраїнські наукові конференції, круглі столи та прес-конференції.

Дисертаційна робота за змістом, глибиною розкриття досліджуваної проблематики, оприлюдненими для наукової громадськості обсягу, кількості наукових публікацій та їх апробації відповідає вимогам законодавства, які встановлені для здобуття наукового ступеня доктора наук за спеціальністю, за якою захищається дисертаційна робота.

VI. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Щурко Уляни Василівни на тему: «Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки» виконана в межах формули економічного дослідження, визначеної паспортом спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки), за якою обрана тема дослідження, обґрунтовані його об'єкт та предмет, мета та завдання.

Дисертаційна робота викладена українською мовою, науковим стилем, зі застосування фахової спеціалізованої термінології.

Дисертаційна робота Щурко У. В. за змістом, рівнем та глибиною наукової новизни, систематизацією, висновками та пропозиціями відповідає встановленим вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

VII. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Оцінюючи зміст та структуру автореферату, засвідчимо його відповідність науковим положенням, висновкам та рекомендаціям дисертації Щурко Уляни Василівни на тему: «Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки». Представлені в авторефераті результати та висновки наукового дослідження, аналітичний та графічний матеріал повністю відповідають рукопису дисертації.

VIII. Зауваження до змісту дисертації та дискусійні питання

Не заперечуючи важливість та оригінальність дисертаційної роботи, доцільно зупинитись на певних дискусійних моментах:

1. Аргументуючи необхідність застосування теоретичної конструкції щодо оцінювання чинників і факторів конкурентоспроможності та безпеки розвитку РСЕ на основі балансової крос-секшн моделі векторної авторегресії з урахуванням показників 49 країн (у межах часового лагу 2000-2020 рр.) стосовно функціонування таких елементів: безпека розвитку реального сектору економіки; креативні індустрії; мистецька креативність; наукова креативність; економічна креативність; галузі матеріального виробництва; сфера торгівлі; сфера нематеріальних послуг; нефінансові підприємства; домашні господарства; сектор органів державного управління в частині надання нефінансових послуг; культура; освіта; наука; якість життя; одночасно з використанням інструментарію нечіткої логіки й нелінійного програмування доведено щільність прямо пропорційної залежності між конкурентоспроможністю національної економіки, безпекою розвитку РСЕ та рівнем розвитку креативних індустрій, що доцільно покласти в основу стратегічного програмування безпеки розвитку реального сектору економіки, автором належно не обґрунтовано критерії вибору обраного набору даних, а також не доведена співмірність застосовуваних індикаторів (наприклад, безпека розвитку реального сектору економіки – не до кінця зрозуміло, які саме індикатори має на увазі дисертантка. Наприклад, зазначаючи «галузі матеріального виробництва» – не зрозуміло, які саме галузі, за якими критеріями були обрані та які саме індикатори враховані в аналізі. Також окремі показники, на нашу думку, зумовлюють автокореляцію отриманих результатів (наприклад, мистецька креативність та культура), відповідно у роботі доцільно було б ґрунтовніше аргументувати вибір метанобору даних для аналізу та детальніше перевірити обрані показники на предмет автокореляції.

2. Акцентуючи на необхідності розвитку інновацій на основі , передусім розвитку креативного сектору економіки, дисертантка обійшла увагою та недостатньо глибоко дослідила наукометричні індикатори та їх вплив на інноваційний розвиток реального сектору економіки. Зокрема, на наше переконання, значно верифікованішими та аргументованішими були б висновки авторки, якби вона дослідила взаємовплив кількості публікацій у розрізі наукових спеціальностей та рівня розвитку відповідних сегментів реального

сектору національної економіки. Також було б вагомо та значно прикрасило б дослідження вивчення взаємовпливу зростання кількості публікацій у виданнях, які індексовані в міжнародних наукометричних базах даних та інноваційного розвитку відповідних галузей реального сектору економіки.

3. Серед положень, які удосконалено авторкою, вказано про удосконалення теоретичних положень безпекознавства узагальненням критеріїв моніторингу безпеки розвитку реального сектору економіки, який передбачає урахування індикаторів розвитку ринкової агломерація (с. 6 автореферату, розділ 3 дисертації). Втім, не зрозуміло, що саме авторка має на увазі під цим поняттям, оскільки в науковій літературі таке поняття не є поширеним. Відтак, у дисертації слід було б дати дефініцію цього поняття, а також вказати, якими параметрами дисертантка пропонує описувати таке явище, і як ринкова агломерація відображається на розвитку реального сектору економіки України, а також навести конкретні приклади ринкових агломерацій.

4. У підрозділі 4.2 однією з основних причин неефективного розвитку реального сектору економіки дисертантка визначає інституційні перешкоди, зокрема, неналежний облік права власності та відображення в системі національного рахівництва основних засобів секторів економіки. Втім, при розробці Національної економічної стратегії на період до 2030 року Президентом України було задекларовано про проведення комплексний аудит економіки України, на основі якого розроблялася зазначена стратегія. Заявлені дисертанткою обставини щодо відсутності належного обліку основних засобів в економіці України, зокрема, у її реальному секторі не корелюють з декларацією про проведення аудит. Тому дисертантці слід було аргументувати та здійснити системний аналіз якості проведеного аудиту.

5. Позичуючи ідею формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки авторка дисертації не конкретизує, хто (які саме стейкхолдери) мають бути відповідальними за таку розробку, а потім – за її реалізацію. Також у назві дисертації зазначено не про одну, а про кілька конкурентних стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки.

6. У дисертації авторкою використано поняття «безпека розвитку реального сектору економіки», втім недостатньо аргументовано, що дисертантка розуміє під цим поняттям. Оскільки, термін «безпека розвитку» в економічному безпекознавстві застосовується порівняно недавно, дисертантці слід було детальніше зупинитися на теоретичному опрацюванні та застосуванні

саме такого терміну та навести ґрунтовнішу аргументацію доцільності його широкого впровадження у економічну безпекологію.

7. Як відомо, Угода про асоціацію з ЄС мала істотний вплив на розвиток реального сектору економіки, причому не лише позитивний, але і негативний, адже відповідно до цієї угоди Україна добровільно погодилася на істотні обмеження конкурентних позицій на зовнішніх ринках, зокрема ринках ЄС. Відзначаючи системне вичерпання квот на постачання продукції з України до країн ЄС дисертантка не аналізує, яким чином надлишок продукції вітчизняних виробників та неможливість його збути на ринках ЄС через квотування та захист їх внутрішніх ринків відображається на динаміці реального сектору економіки України. Також недостатньо оцінено згортання обсягів експорту до Російської Федерації внаслідок торговельних обмежень, та не запропоновано механізми та засоби подолання диспропорцій, що сформувалися в економіці України.

8. Згадуючи у дисертаційній роботі про руйнування ланцюгів доданої вартості, а у окремих галузях критичну деструкцію галузевих зв'язків внаслідок анексії АР Крим та окупації частин Луганської та Донецької областей, дисертантка не деталізує, в яких саме галузях, та для яких ланцюгів доданої вартості у реальному секторі економіки ця анексія та окупація мали критично негативні наслідки. Також у роботі не окреслено впливу руйнування міждержавних економічних та виробничих зв'язків, зокрема з Російською Федерацією на розвиток реального сектору економіки України, зокрема у воєнній, авіабудівній, машинобудівній та інших галузях. Робота значно б виграла, якби здобувачкою було наведено такий аналіз, хоча б на прикладі однієї з галузей реального сектору економіки України, а також запропоновано стратегічні напрями вирішення таких проблем.

9. У рукописі трапляються окремі граматичні та стилістичні неточності, що в цілому не впливає на якість представленого дослідження та його сприйняття.

Втім, вищенаведені дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку та не знижують наукової та практичної цінності дисертаційної роботи Щурко У. В.

ІХ. Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Щурко Уляни Василівни на тему: «Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки» є завершеною оригінальною науковою працею, присвяченою вирішенню актуальної наукової та практичної проблеми щодо наукового обґрунтування теоретичних засад і методико-прикладних рекомендацій щодо формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України. Автореферат дисертації відображає усі наукові положення, що захищаються. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами дослідження. Результати дисертаційної роботи доповідались автором і обговорювались на науково-практичних конференціях, інших наукових комунікаційних заходах і відображені у чисельних наукових публікаціях.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що за своїм змістом, оформленням, актуальністю, глибиною вирішення наукових проблем, дисертаційна робота на тему: «Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки» відповідає діючим вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора наук, пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її авторка, Щурко Уляна Василівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:
Заступник декана факультету №2
Львівського державного університету
внутрішніх справ
доктор економічних наук, доцент

Степан МЕЛЬНИК

